

IZRAELITA KÖZLÖNY.

Az „Ungarisch-jüdische Wochenschrift“ melléklapja.

Tartalom: Észrevételek hitfelekezeti tanügyünk körül. — Az izr. kerületi elnökök tisztelegése a kultuszminiszternél. — A miskolci zsidó ügysz. — Levelezés: Pest, Pest, Tapoleza. — Könyvismertetés. — Szerkesztői nyílt posta.

Eszrevételek hitfelekezeti tanügyünk körül.

E becses lapnak utóbbi számában megjelent egyik levelezésemet azon ígérettel fejezém be, hogy legközelebb a hazai izr. tanügy terén ez idő szerint tagadhatlanul létező káros eszmezavar okát, illetőleg az annak elhárítására általam legezélszerübbnek vélt eszközöket leszek bátor elősorolni.

Ime kész vagyok, ebbeli ígéretemet — a tisztelt szerkesztőség engedelmével — legjobb tudomásom szerint beváltani.

A magyar országgyűlés 1868. évi XXXVIII. törvényczikkelyében oly népiskolai törvényt adott a hazának, mely szabadelvű vezéreszméinél fogva, a kor igényeinek legtöbb tekintetben megfelel ugyan, de kiválólág k ö z ö s iskolákat tartván szem előtt, a hitfelekezeti tanodákat úgy szólván magukra hagyja, saját sorsuknak engedi át. Ugyanezt teszi a hitfelekezeti tanítókkal is.

E körülmény önmagában még nem volna baj; mert hiszen gondoskodják mindegyik hitfelekezet a maga tan- és nevelésügyéről úgy, a mint legjobbnak véli; alkosson, önkormányzati jogánál fogva, saját viszonyaihoz mért és egyszersmind a kor igényeinek megfelelő iskolai szabályzatot, s így a hiány pótolva leszen, föltéve — és ez a fődolog — hogy szabványainak erélyesen érvényt is tud szerezni.

De, fájdalom, éppen a mi az utóbb érintett főkeléket illeti, úton útfélen részint erély-hiány, részint oktalan reitenskedés szülte szomorúnál szomorúbb jelenségekre kell bukkanunk.

Hogy konkrét esetről szóljunk, vegyük a magyarországi izraelitáknak iskolaügyét.

Az 1868. december 10-dikére egybehívott izr. egyetemes gyűlés többek között iskolai szabályzatot is alkotott, mely — eltekintve több rendbeli látszóla-

gos vagy valóban létező hiányaitól, miket azonban egy közelebbi congressus könnyen ismét jóvá tehet — eléggé alkalmas arra, hogy hitfelekezeti iskoláinkat a benne kijelölt alapon szervezzük, sőt virágzásnak indítsuk.

A kérdéses szabályzat többi társaival együtt ő Felsőge jóváhagyását is megnyerte, a hazai izr. hitközségek legnagyobb része az általa előirt módon már is szervezkedett, sőt tanfelügyelőiket is megválasztották a községkerületek.

És mégis.

Ha széttekintünk hazánk izr. iskoláiban, mily szomorú látmány tárul fel legtöbb helyütt szemünk előtt! A községek azon része, mely a congressusi szabályzat ellen makaeskodik, sem ennek, sem az országos népiskolai törvénynek nem engedelmeskedik. Amavval nem törődnek, mert kereken „el nem ismerik;“ emevvel nem, mert hiszen — „az izraeliták autonomiával bírnak.“ A congressusi szabályzat végrehajtói nem képesek nek, az állam községei viszont nem kötelesek nek tartják magukat az ilyen községek iskolaügyeibe avatkozni, s ezen eszmezavarnak természetesen nem más, mint romlás és bomlás a végeredménye.

Hát a szervezett községek? kérdi a nyájas olvasó. Már bizony ott sem valami rózsaszintűek a tanodai viszonyok. Ezek ugyan joggal mondják, hogy van saját iskola-szabályzatuk, mely szerint tan- és nevelésügyöket elintézni akarják és fogják; — de csakis akarják és fogják! Eddigelé legalább, csak igen kevés vagy éppen semmi sem történt. S vajjon miért nem? — Egyedül azért, mert végrehajtás dolgában a mi egyetemes gyűlésünk szabványai körül, itt lanyhaság, amott megveszedelmes ál-tekintetvétel uralog.

Ne mondja senki, hogy a mi ezt illeti, az országos népiskolai törvény keresztülvitele körül kifejtett erély, nem kevésbé sok kívánni valót hagy fönn. Igaz; de

nem szabad elfelejtenünk, miszerint az államnak éppen e tekintetben összehasonlíthatlan nagyobb nehézségekkel kell megküzdenie, nem csupán egy, de több hitfelekezetnek hagyományos szokásait és — az illetőkkel szólva — „vallásos“ nézeteit kimélnie. Mindennek dacára is, lassan-lassan bár, de végre mindenütt érvényt fog szerezni a törvénynek. A lassuság itt tehát némileg okadatolva van, de nem mondhatni ezt ott is, a hol csak egyetlen egy vallásfelekezet saját egyházi és iskolai ügyeinek rendezéséről van szó.

Figyelemre méltó minden esetre azon sajátságos tünetemény, mely az iskolaügy rendezése körül hazánkban folyó viaskodás közben napfényre lép. Míg t. i. azok, kik az orsz. népiskolai törvénynek tökéletes foganatosítását akadályoztatják, a hitfelekezeti iskola mellett küzdenek, — az izr. congressus tanügyi szabályzatának „orthodox“ elleni éppen ellenkezőleg — a közös tanoda mellett kardoskodnak. Az utóbbiak talányszerű eljárásának azonban meg van a maga — ha nem is valami tiszteletreméltó — oka, az t. i., hogy gyermekeiket sem így, semamúgy ne kelljen nyilvános iskolába küldeniök. Az ő eszményképök — a közepkori „Chédér.“ mely is egész rajával buján uzsorászkodik az ő védő bagoly-szárnyaik alatt. A rendszeres iskoláztatás, legyen az bár minemű, ő előttök „vallástalanság,“ hogy azt ne mondjuk — istenkáromlás. A ki ez állításom valóságán kételkednék, vessen csak futó pillanatot hazánk éjszaki és éjszakkéleti vidékein levő izr. községekbe, és szavaimat bizonyára igazoltaknak fogja találni.

Azért is tette föl, szeretett hitrokonok! A késedelmezés, ha valahol, úgy itt a legsajnosabb következményeket szülheti. Hogy azonban a nemes ügynek szentelendő fáradozás annál biztosabb hatása, annál kedvezőbb eredményű legyen, bátorkodom e helyütt még egy szerény figyelmeztetést, illetőleg javaslatot kockáztatni.

A magyarhoni izr. autonóm hitközségnek iskolaszabályzata — csekély véleményem szerint — még annak esetére is csak írott malaszt maradand, ha keresztülviteléhez előbb-utóbb netán komolyabban hozzá fognak is látni. Mert a már szervezkedett község-kerületek által tanfelügyelőknek megválasztott férfiak, mindmegannyi tiszteletreméltó honfi, lelkes iskolabarát és a közügyek iránt buzgón érdeklődő — laikus, de — kevés kivétellel — korántsem tanférfiak, kik azonkívül kereskedői bokros teendőikkel annyira

el vannak foglalva, hogy képtelenség róluk feltenni, miszerint évente csak egyszer is ráérjenek, a felügyelők alá rendelt kerületet beutazni, annál kevésbé pedig a tanügygyel tüzetesen foglalkozni és az iskolák gépezetén észrevett hibáknak kijavítását eszközölni.

Azért is czélszerűnek találnám, ha a tiszt. községkerületek az illető területeken működő tanítók közül a legidősbeket, legszakavatottabbakat kiszemelvén, az általok már is megválasztott tanfelügyelők mellé rendelnék és őket az utóbbiaknak hivatalába vágó tisztán pedagógiai teendőikkel megbíznák.

Ezek aztán időnként, hol a „világi iskolai gondnoklál“ együtt, hol — annak megbízásából — maguk is, beutazhatnák az iskola-kerületet, és közvetlen szemléletből ismerkedvén meg a tan- és nevelésügy menetével, mindenkor részletes, szakértelmes jelentést tehetnének a kerületi gyűlésnek vagy egyenesen, vagy a világi gondnokság (tanfelügyelőség) útján.

Igy maguk a tanítók is felserkentve éreznék magukat és bizalomteljes megnyugvással tekintenének oly előljárókra, kik reájok nézve is érvényre törekzenek juttatni a régi de mindedig jámbor óhaj maradt közmondást: „Nihil de nobis, sine nobis!“

Pest, ápril 23-kán.

H. A.

Az izr. kerületi elnökök tisztelgése a kultusz-miniszternél.

Az izraelita kerületi elnökök első rendes gyűlésüket befejezvén, márczius 23-án testületileg tisztelgtek a m. k. vallás és közoktatásügyi miniszternél, mely alkalommal Dr. Popper József, a gyűlés megbízásából, annak érzelmeit és óhajait a következő beszédben fejezte ki:

Mélyen tisztelt Miniszter ur!

Midőn mi Nagyméltóságod kegyes intézkedése folytán, a magyar és erdélyhoni izraeliták szentesített alapszervezete értelmében, mint a községkerületek elnökei, szabályos teendőink elintézése végett először összegyűltünk, — legelső és legkedvesebb kötelességünknek ismerjük, kegyelmesség előtt hódoló tiszteletünket és őszinte bizalmunkat kifejezni, azon édes meggyőződést táplálván sziveinkben, hogy bennünket önkormányzati szabadságunk gyakorolhatásában kegyesen gyámolítani méltóztatik.

A mi hitfelekezeti autonómiánk, az 1868-ik évben egybehívott congressus, az általa alkotott és a felelős vallás- és közoktatásügyi miniszter, halhatlan emlékü elődje által ő fel-sége elé terjesztett és legkegyelmesebben szentesített szerves szabályzatban nyerte egyedüli törvényes jogalapját.

Ezen autonomikus szervezet teljes életbeléptetése, a kezdet és átmeneti korszak nehézségei miatt, ekkoráig még nem válhatott befejezett ténynyé. Azonban legmélyebb sajnála tunkra ki kell jelentenünk Nagyméltóságod előtt, hogy nem csak az imént érintett természetes akadályokkal kell megküzdenünk, hanem oly súlyos nehézségek is gördítetnek eléink országos hitfelekezeti szervezkedésünk nagy munkájában, melyek megszüntetését Nagyméltóságod kegyes és böles intézkedéseitől reméljük.

Engedje mélyen tisztelt Miniszter ur! hogy ebbeli sérelmeinket lehető rövidséggel előterjeszthessük.

Legelől is fájdalmasan tapasztaljuk, hogy addig, míg hazánk többi vallásfelekezetei külön előadóval, referenssel bírnak a m. k. miniszteriumnál, addig az izraeliták hitfelekezeti ügyeit oly közegek intézik el, melyek a dolog természeténél fogva nem bírják, de nem is bírhatják a kellő tájékozást, és így a legjobb akarat mellett sem képesek, igazságos és részrehajlatlan intézkedéseket javaslatba hozni és foganatosítani.

Hódoló tisztelettel kérjük tehát, hogy ezen hiányt pótoló, a kongressus által megválasztott bizottsági elnökség, valamint eddig dicsőült elődje által az említett irányban vétetett igénybe, ugyezentúl is Nagyméltóságod által megbizassék, hogy hitfelekezetünket érdeklő községi és iskolai ügyekben, végleges elintézésök előtt, a congressusi bizottság véleményét meghallgatni, és figyelemre méltatni kegyeskedjék.

Ama határtalan bizalom, melylyel Nagyméltóságod iránt viseltetünk, arra késztet továbbá, hogy panaszt emeljünk az iránt, miképen a magas miniszterium alárendelt közegei részéről oly bánásmódban részesítetik a kongressus művéhez híven ragaszkodó hitfelekezet, mi az osztó igazsággal ellentétben áll. Az ellenpártnak főszereplői levéllel, táviratban értesítetnek mindenről, mi érdekekben határoztatik a döntő körökben, sőt beadványokról, melyek a kerületi elnökök részéről felterjesztetnek, másolatok keringenek közkezen az ellenfelek között.

Midőn ezen visszaélések megszüntetéseért esedezünk, nem mulaszthatjuk el, még az egészen más czélokra engedélyezett „hitör egylet“, szabályaival bizonyára össze nem férő tevékenysége ellen is felszólalni. Ezen egylet középpontú közegei által nem csak folyvást szítja a községekben a vizály és meghasonlás tüzét, hanem egyenesen beavatkozván az egyes hitközségek belügyeibe, a vallásos meggyőződésre, a hitsorsosok lélekismeret- szabadságára, törhetlen erkölcsi s anyagi nyomást gyakorol. Legmélyebb tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy a nevezett egyletet tartózkodásra, és alapszabályai szigorúbb megtartására utasítani méltóztassék.

Szerenesénk leendő Nagyméltóságodnak a jelen gyűlésünk alkalmával hozott hitfelekezetünk egyházi és iskolai ügyeit érdeklő határozatok jegyzőkönyvét betérjesztetni, legmélyebb tisztelettel kérvén, hogy azokat helyeslő tudomásul venni méltóztassék.

Fogadjon kegyelmességed legbensőbb szerenesekivánatainkat, vajha azon fényes érdemeket, melyeket eddig az elmélet mezején, a jog szent tanai hirdetése körül szerezni méltóztatott, az államszolgálat legnemesebb és legüdvösebb terén,

mint a közerkölcsiség és közművelődés terjesztője, hazánk és az emberiség érdekében teljes sikerrel érvényesíthesse. Éljen, éljen sokáig!

A miniszter ur nyájas figyelemmel végig hallgatván az üdvözlő beszédet, körülbelől következőleg válaszola: Örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy megköszönhesse azon bizalmas ragaszkodást, melyet mindjárt hivatalba léptekor majdnem mindegyik kerület irányában nyilvánítani szives volt. Jól érzi feladata nehézségeit, midőn lángeszű elődje nyomdokaiba kell lépnie, ki az izraelita hitfelekezet belügyei rendezése körül a legnagyobb érdemeket szerzette. Biztosítja azonban a kerületek képviselőit, hogy ő, ki egész életét a jog és igazság szolgálatának szentelte, a jelen nagyfontosságú ügyet is csak ezen szempontból fogja elintézni, és mind az imént előterjesztett kérelmeket, mind a benyújtandó jegyzőkönyvi határozatokat tárgyalás alá veendő. Végre kéri a tisztelgőket, hogy azon jó indulatot, melyet eddig személye iránt tanúsítottak, számára megtartani, és azzal hivatalos teendőiben gyámolítani sziveskedjenek.

A miniszter nyilatkozata szívélyes éljenekekkel fogadtatott, és miután ő Nagyméltósága a kerületi elnökök mindegyikét magának személyesen bemutattatta és mindegyikkel néhány szót váltott, a tisztelgés végett ért. Főlölesleges megjegyeznünk, hogy a távozókban a miniszter fogadtatása és annak nyilatkozatai legkellemesebb benyomást hagytak hátra, és habár azok, kik az éppen elhagyott miniszteri teremben az onnan elköltözött nagy szellem és hő szív annyi meg annyi felejthetelen nyilvánulásaira visszaemlékezvén, édes-fájdalmas reminiscentiákkal teltek el, mégis mindannyian benső megnyugvást éreztek az új vallás- és közoktatási miniszter személyiségében, áldván a sorsot, mely megengedte, hogy zilált hitfelekezeti ügyünk a század műveltségi magaslatán álló férfiú kezére bízva legyen.

A miskolci zsidó ügyszó.

A törzs hitközség képviselő testülete márczius 15-én és 16-án tartott közgyűlésében egyhangulag elhatározta, hogy azon esetre, ha a gabella-féle indirect adó megszűnik, az egyház és iskola fentartására való kiadások, önkényes ajánlatok utján fedeztessenek.

Az elnök és több képviselő buzdító felszólalásai folytán a jelenlevők mintegy 36-an legott h a r m a d f é l e z e r forintot irtak alá a kötelező ajánlati íveken, azóta vetélkedve sietnek a haladási elveket valló izraelita polgártársak, tettel bebizonyítani, miszerint mennyire csalatkoztak ama pártvezérek, kik az izraelita hitfelekezet kebelében is, „a raffinírozott reakció és a tudatlan csöcselék“ segítségével, a közművelődés és közerkölcsiség pártját, ennek indifferentismusára számítva, hitték megbuktathatni.

Az eddig begyűlt összeg a 6000 forintot meghaladja pedig csak egy harmada a szabadelvű és haladó párt tagjainak adta be ajánlati iverit. Alkalmunk volt betekinteni az ajánlati iverbe, találunk azok között 5 kétszáz forintot, számos 150, 120, 100, 80, 50, stb. adakozásokat, az ajánlott összegek legcsekélyebbike 10 frt.

Szívünkben örvendünk a miskolci izraelita haladó-párt öme közeliismerést érdemlő csölekedetének, mert biztosítékul szolgál, hogy magasztos oszmékért lelkesülni tud, és áldozni kész, az ilyen polgártársakra pedig édes hazánknak vajmi nagy szüksége van, kivált ha, mint ez esetben testestől s lelkestől magyarok, semmiféle más nemzetiséggel nem kaczerködván.

(„Borsod.“)

Levelezések.

a. **Pest.** április hó 28-án. A „magyar izraelita ösztöndíj-egylet,“ noha még csak levő félben van, ez idén is öt **100** forintnyi ösztöndíjat osztot szét; és pedig négy egyetemi hallgató és egy a miskolci főgymnásium VIII-ik osztályába járó tanuló nyert egy-egy ösztöndíjt. Az előleges bizottmány ez alkalommal mély fájdalommal tapasztalta, mily nagy hitfeleink közt a szükölködő tanulók száma. A nagy számmal jelentkező folyamodók közt, a tőke-jövedelem eddigi esekélysege mellett, öszinte sajnálattal több derék ifjut viszuutasítani kénytelen volt. A bizottmány a minap köriratot menesztett szét, melyben nagylelkü és tudománykedvelő hitsorsosinkat az ösztöndíj-alap gyarapítására meleg szavakkal felhívja. Erősen hiszzük, hogy ezen felhívás jó sikerrel jár, és az alakuló félben levő „magyar izraelita ösztöndíj-egylet“ nem sokára számos tagokat számlálván, szép feladatának nagyobb mérvben fog megfelelni.

(Borsod.)

⊙ **Pest.** május hó 3-án. A helybeli izrel. hitközségnek 1871-iki költségvetésével együtt épen most jelent meg a helybeli nyilvános „Talmud-Thora“ legujabb hivatalos jelentése is. A 3 osztályból álló intézetben ha tanagerő működik; az első osztályban Lustig S. nyilv. tan. ur tartja az előadásokat; a másodikban Goldberger S. ur, a harmadikban Deutsch Henrik, az izrael. képezde igazgatóján kívül még főt. Brüll L. S. rabbi ülnök és Dr. Kayserling és Dr. Kohanurak hetenkint kétszer tanítanak. A „Talmud-Thora“ folyvást a helybeli közönség meleg részvételének örvend, alaptörkéje és egyéb jövedelme, ép úgy mint jövedelkeinek száma, tetemesen gyarapodott. Ezen több tekintetben érdekes jelentést e lapnak jövő számában bővebben fogjuk tárgyalni.

— **Tapoleza,** ápril 25. Hitközségünk felette érzi a szervezés jótékony befolyását. Mig ezelőtt minden ügyünk a politikai hatóságok hosszadalmas utján lón elintézve, most rövid idő alatt az izr. községkerület által nyerjük a kész felsőbb határozatot. Templomunk ugyanis — mely néhány év előtt 20,000 frtnyi költséggel lett felépítve — némi javításra szorulván, e kívül rabbilakházunkat is ujja építeni kellett, tekintve, hogy hitközségünk jó karban fentartott felekezeti iskola által felette terhelve van, fentebbi czélokra államsegélyért voltunk kénytelenek folyamodni. Általános tiszteletben részesülő kerületi rabbink, Neuhauz Ábrahám úr tanácsa szerint járván el, máris sikerült azon eredményre jutnunk, hogy a nm. kultuszministerium, t. Gelsei Gutmann Henrik ker. elnök úr indítványára, hitközségünknek, építkezési célokra, az országgyűlésileg megszavazott államsegélyből 300 forintot

kiutalványozott. Iskolánk építése szükségesnek mutatkozván, e célra 2000 frt kölcsönt óhajtanánk az iskolaalaplól nyerni; reméljük hogy e kérésünkben hitfelekezeti községek által szintén támogattatni fogunk.

Könyvismertetés.

Magyar nyelv könyv, föladatokkal, kidolgozasi és elemzési mintákkal és a polgári életben legszükségesebb irati föltevényekkel. Gyakorlati tanmód szerint népiskolák számára készítette Fischer Simon, pesti nyilv. elemi főtanító. Pest, 1871. Aigner Lajosnál 80 l. 8- r.

Szakértő tollból folyt, czélszerűen rendezett és világos irányban fogalmazott tankönyv, mely fölött a „Néptanítók lapja“ m. é. december hó 29-én megjelent 52-ik számában igen kedvezően nyilatkozik. A könyv kiállítása minden tekintetben csinos.

שפת מטה. Hittan. Izr. elemi és középiskolák számára irodalmi mutatványokkal írta Dr. Kilényi Mór, felsőbb elemi iskola igazgatója s középiskolák hittanára Baján. Baja, 1871. Szilbér Nep. János nyomd. 95 l. kis 8- r.

Magyar nyelven irt, jogosult igényeknek megfelelő „Hittan“-ban épen nem igen bővelkedünk. Már ezen oknál fogva is szívesen üdvözöljük a derék hittanár fentnevezett könyvecskéjét. „Könyvecske“, a mennyiben igen szerény külalakban mutatkozik; de szük keretben bő tartalmat nyújt. A gyermeket a hittan első fogalmaitól kezdve fokenként tovább vezeti és záradékal a héber irodalom különféle neveit tárgyalja. A sz. írás, a talmud és a későbbi héber irodalomból, főleg Maimonidás műveiből idézett bizonyítékok úgyesen, az első tanmenetekben nagy részben ismertebb darabokból válogatják. Az egész inkább vázlat, mely szakértő tanító kezében jó vezérfonalul szolgálhat, de a tanuló számára is a legszükségesebbeket tartalmazza. Reméljük, hogy e „Hittan“ felsőbb elemi és középiskolákban jó sikerrel fog használtatni.

F. é. január hó óta megjelenik „Fröbel“, nevelészet i szaklap, a „buda-pesti Fröbel-nő-egylet“ közlönye. Szerkeszti és kiadja Szabó Endre, főmunkatárs: Liber József.

Bőtartalma, úgyesen szerkesztett lap, mely hazai lapirodalmunkban érezhető hiányt pótol, és nevének csak annyiban nem felel meg tökéletesen, a mennyiben nem „szaklap“ a szó szoros értelmében. Nemesak szakember t. i., hanem minden értelmes apa vagy anya a gyermekek nevelésében hasznát veheti, és bizonynyal jó sikert fog aratni. A szépen kiállított, sokoldalú, élénk lapot olvasóinknak melegen ajánlhatjuk. Megjelenik havonként egyszer; előfizethetni Pesten, Valerouteza 1. sz. a. Egész évre 2 frt, félre 1 frt.

Szerkesztői nyilv. posta.

H. M. főtanító urnak K... án. Beesánatot kérünk, ha a eserepöl-dány csak most küldetik; nem rajtunk mult.

r. z. urnak Györiben: Köszönettel fogadjuk; minél rövidebb annál jobb.

Dr. B. urnak Boroszlón: Az „egylet“ becses levelét köszönettel vettem. Barátaink az ígért magyar könyvek beküldésével nem igen sietnek; várunk kell.